

בית מדרש גבוה לתורה כולל הדף היומי קריית ספר ת"ת

מיסודה של עמותת "משולי ערימת" רחוב שאנת אריה 17/25 קריית ספר 71919 מודיעין עילית ארץ ישראל

גליון מספר 332

הוצאת ע"י בנים המה"ל הר"ר אברהם אליעזר מרקוביץ שליט"א לונדון

מראי מקומות לעיון בדף היומי

לע"נ הר"ר צבי בדר"ר מרדכי ורעיתו מרת רחל לאה בת הר"ר אברהם אליעזר ד"ל

כאמ"ל קרין לא נאס כמדי... (מאמר קטן על חוקים ומוסדות)

מסכת סנהדרין דף ה – דף יא

בס"ד, ג אדר התש"ע.

התוס' הרא"ש (לקמן כג.), והמהר"ם (הכא), וכמו שהכריחו תוס' לקמן (שם) ד"ה כאן במומחה, דאיירי במומחה דסמיכה. ועיין עוד מהרש"א. ועיין תוס' ד"ה ואי לא, ומה שכתבנו באות יט. (ז) תוס' ד"ה דן אפי' יחידי, ויכול לכוף את האדם בעל כרחו. כתב הישועות דוד (אהע"ז טח), דכפייה זו, היינו כפייה לדון, אבל כפייה לקיום הדין, בעי ג' מומחין, ודלא כעונג יו"ט (סימן קסח), דיחיד יכול לכפות אפילו לקיום הדין. (יא) בא"ד, בתוה"ד, ומכאן דסתם ג' יכולין לדון את האדם בעל כרחו. כתב הפלפולא חריפתא (אות ז), דמגופה דמתני' דקתני "דיני ממונות בשלשה" הוה מצי למידק דבעל כרחו מיירי, דאי בדקלוה עלוייהו אפילו אחד נמי. ועיין עוד מהרש"א.

(יב) בא"ד, בתוה"ד, ואפילו שנים נמי דנין את האדם בעל כרחו וכו'. כתב החמרא וחיי, דאפילו חד נמי, וכמו שכתבו התוס' (בעמוד ב') ד"ה שנים, דלשמואל אפילו יחיד כשר בדיעבד. והרא"ש (סימן ג), פליג מהאי טעמא אנתוס'.

(יג) גמ', כגון אנא. כתב התשב"ץ (ח"א קס), דהצנועים שבחכמים, מושכין ידיהם מלומר על עצמן כך, ולהחזיק עצמן במומחין, שאינו דרכן של קדושי עליון לשבח את עצמן. אלא הכא לאו לאחזוקי נפשיה בגדולה אמר הכי, אלא דקא מפרש, מאי יחיד מומחה.

(יד) גמ', וכן אמר ר' חייא. כתב בהגהות מראה כהן, דלכאורה היה צריך לומר ר' חייא קודם רב נחמן דהווי קשיש מיניה טובא. וכתב, דמהא סייעתא לדברי התוס' ד"ה ואם, דספק הגמ' לקמיה, קאי אדרכי חייא. והערוך לנר כתב, דאינו רבי חייא הגדול תלמיד דרבי, אלא אולי ר' חייא בר אבא.

(טו) גמ', דן דינא וטעה. כתב בשו"ת התשב"ץ (ח"ב ט), דמהכא מוכח, דדיין שטעה בדינו, לא נפסל לדון, לפי שכל אדם עשוי לטעות, דהא הכא מר זוטרא טעה, וכן להלן רבה בר חנה, ואפילו הכי לא נפסלו לדון. עיין שם עוד. [אמנם בבבא בתרא (קעד.) לפי מה שביארו התם הנמוקי יוסף (שם פא.) מדפי הרי"ף] והקיצור פסקי הרא"ש (שם סימן מג). איתא, דרב חנין סילק לדיין שטעה, אבל הרי"ף קרקושא (שם) ושו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן רטז) פירשו, שרב חנין סילק את המלוה מהנכסים, ולא את הדיין.]

(טז) גמ', אם קבלוך עלייהו לא תשלם. שיטת בעל המאור (י: מדפי הרי"ף), דטעמא דפטור כשקיבלוהו עלייהו, משום דאנוס הוא, וכמו מומחה הפטור במראה דינר לשולחני. ושיטת הרא"ש (סימן ב), דכיון שיכול לדון גם בלי שקיבלוהו, אהני הא דקיבלוהו עלייהו לפוטרו אם טעה. וכדביאר הקצות החושן (סימן כה סק"ג), דהוי אומדנא שכוונתם לפטרו, דאי לא תימא הכי, מדוע הצרכו לקבלו עליהם. [וברש"י לקמן (לג.) ד"ה פטור מלשלם, משמע כבעל המאור.]

(יז) רש"י ד"ה אי קבלוך עלייהו, ולגמרי לילך אחריהם אם לטעות וכו'. הקשה בחדושי הר"ן, דבגוונא דקבלו להדיא אם יטעה, פשיטא דאינו משלם. [והבין, דכוונת רש"י, שאמר לו להדיא שמקבלים אותו אפילו לטעות. וכן משמע ביד רמה], וכתב בשו"ת לחם רב (סימן פד), דלפי זה לשיטת רש"י, אף מומחה צריך קבלה להדיא אפילו לטעות. [וכן צריך לומר לפי הבנת תוס' ד"ה ואי לא, בשיטת רש"י]. אבל הש"ך (חושן משפט סימן כה סק"ל אות ג') כתב, שכוונת רש"י שקיבלוהו עליהם בסתם, וקבלת מומחה בסתם הוא בין

דף ה ע"א (א) גמ', ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי. כתב הרא"ש (סימן ב') בשם רב שרירא גאון, דמומחה לרבים, היינו, דבקי טובא במשנה ותלמוד ובשיקול הדעת ומנוסה לרבים, אבל לא גמיר וסביר גרידא.

(ב) גמ', שם. כתב בחידושי הרמב"ן (לקמן כג.), דמומחה דהכא, לאו היינו מומחה דמתני', דהתם בעינן סמוך, והכא לא הוי סמוך, אלא מומחה לרבים, והכל יודעין בו דגמיר וסביר. ועיין באות הקודמת.

(ג) גמ', שם. כתב הרא"ש (סימן ב), דלמאן דלית ליה עירוב פרשיות, מדאורייתא אפילו יחיד שאין מומחה דן, אלא שחכמים תקנו שלא ידונו בפחות מג' הדייטות, ויחיד מומחה אוקמוהו רבנן אדיניה, ודן לכתחילה. וכן כתב בחידושי הר"ן בדעת רש"י ד"ה דן.

(ד) גמ', שם. שיטת תוס' ד"ה דן, דיחיד מומחה יכול לכוף את האדם בעל כרחו. אבל הבי"ח (חושן משפט סימן ג' סק"ה) כתב בדעת הרמב"ם (פ"ד מסנהדרין ה"ד), דיחיד מומחה אינו יכול לכוף את האדם בעל כרחו. וכתב בשו"ת מהר"י וייל (קמו), הובא ברמ"א (חור"מ ט, ב), דבזמן הזה אין דנין דין מומחה לרבים לדון יחידי בעל כרחו של אדם. וכתב בשו"ת אגרות משה (חור"מ ח"ב, ג), דמשמע דאין חולק בזה.

(ה) גמ', שם. כתב הקצות החושן (סימן ג' סק"ב), דשיטת הרמב"ם (פ"ה מסנהדרין ה"ח), דליחיד מומחה אין דין בית דין, והוראה בפניו לא מיקרי הוראה, וכן לא הוחזק כפרן. אמנם הטור (חור"מ סימן ג סעיף ב) כתב בדעת הרא"ש, דיחיד מומחה הוי כמו בית דין של שלשה. והנתיבות המשפט (שם סק"ג) ביאר כן גם את שיטת הרמב"ם (שם). ועיין באות הקודמת.

(ו) תוס' ד"ה ואם היה, בתוה"ד, וקשה דא"כ תקשה ליה הך ברייתא לר' אבהו דאמר שניים שדנו אין דיניהם דין לדברי הכל. בשו"ת הרשב"א (ו, קעז) הובא בכסף משנה פ"ב מסנהדרין ה"י) כתב בדעת הרמב"ם, דדברי רבי אבהו אתיא אפילו אי נימא דמדאורייתא חד כשר, אלא דסבירא ליה דרבנן פסלו לבי' הדיוטות אפילו בדיעבד. וכן כתב המהר"ם ש"ך (לקמן ו.) בדעת רש"י ד"ה דן. וכמו שכתב בחידושי הר"ן (לעיל ג.) בשם רש"י, דר' אבהו מצי למיסבר כשמואל, ואפילו הכי בעי ג' מדרבנן אפילו בדיעבד.

(ז) בא"ד, בתוה"ד, ועוד מדקאמר בסמוך אבל וכו', דיניה לאו דינא משמע דסבר כר' אבהו ואפילו הכי יחיד וכו'. ביאר המהרש"א, דמדאמרין דאי לא נקיט רשותא דיניה לאו דינא, היינו דוקא לרבי אבהו, ובכל זאת קתני בברייתא, דיחיד מומחה דן ביחידי, ולרבי אבהו לא מהני אפילו אי נקיט רשותא.

(ח) בא"ד, בתוה"ד, ודוחק לפרש דיניה לאו דינא לכתחילה. כתב בספר חמרא וחיי, דאף דרש"י בדר"ה דיניה כתב, דהדר דיניה לגמרי, כוונת התוס', דדוחק לפרש כן שלא כדברי רש"י, ובוה תתיישב שיטת רש"י.

(ט) בא"ד, בתוה"ד, ולהאי פירוש הא דפריך לקמן (דף ו.) לר' אבהו וכו', הוי מצי לשנויי דמיירי ביחיד מומחה לרבים. אבל רבנו יונה ותוס' הרא"ש לקמן (ו. ולג.) כתבו בשם הרמ"ה, וחיידושי הר"ן, דמסיפא דהתם דקתני, ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם, מוכח, דרישא לאו במומחה איירי. ולפי התוס', כתבו בתוס' רבנו פרץ ותוס' שאנץ דצריך לומר, דהא דקתני בסיפא דהתם, ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם, במומחה סמוך קאמר. וכן כתב

ובשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן שנח) ו**בדעת תורה** (רי, א), שביצה חיה הוי אוכל ולא משקה [לגבי תומאה ועוד]. וכן כתב **החזון איש** (טבול יום סימן ד סק"י). ולפי זה כתב, דאף על פי כן הוצרך לחדש, דמי ביצים אינן מכשירין, דהא גופא אשמועינן. אבל **רבי שלמה קלוגר בספר החיים** (או"ח סימן תריב) כתב, דביצה הוי משקה.

כה רש"י ד"ה כנגד מחנה ישראל, בתוה"ד, אף על גב דהמחנה וכו', רבותא דמשה שאני. ביאר בהגהות מראה כהן, דעיקר הראיה מהתם, דאסור להורות תוך ג' פרסאות, דמאי דמיינתין ראייה מהאי קרא הוא משום דלכאורה הך קרא מיותר לגמרי, דפשיטא דבעת שנטה אהלו מחוץ למחנה על כרחך היו צריכים לבוא שמה, אלא דכל עצמו לא בא הכתוב אלא לאשמועינן רבותא דמשה דאף שיצא חוץ למחנה, והיה רחוק ג' פרסאות, מכל מקום היה אסור להם להורות והיו מחוייבים לשאול הלכה מפי משה רבינו עצמו, מכלל דבתוך ג' לכולי עלמא אסור, דאם לא כן גם כשהיה בתוך המחנה היה להכותב לאשמועינן דהיו צריכים לבוא לשאול ממש דווקא. וכעין זה כתב **הפרישה** (יורה דעה סימן רמב סק"ד). אלא דכתב, דמעיקר הדין לא היו צריכין התם לצאת מחוץ למחנה, ורק מפני כבודו דמשה יצאו. עיין שם.

כו תוס' ד"ה אלא אם כן, בתוה"ד, התם בפניו ממש איירי וכו'. כתב **המהרי"ם**, דאין כוונתן ממש בפניו, אלא רצה לומר תוך ג' פרסאות, דתוך ג' פרסאות חשוב בפניו, כמו שכתבו התוס' בסוף הדיבור. אבל בשו"ת מהרי"ק (קסט) למד כפשוטו, דכוונתם בפניו ממש, וסבירא להו דהוראה כביעתא בכותחא, אינו אסור אלא בפניו ממש. עיין שם. וכן כתב **בחמרא וחיי**. ועיין עוד **חרושי הבי"ח**.

כז גמ', **לפלגא הא קאמר דמהני**. כתב **הרמב"ם** (פ"ד מסנהדרין ה"ח) על פי הירושלמי (חגיגה פ"א ה"ח), דהיינו דווקא במי שראוי להורות בכל התורה כולה. וכתב **הש"ך** (יורה דעה סימן רמב סקכ"ב) בשם **הדרכי משה**, דהיינו לענין סמיכה ממש, אבל לענין הא דתקון לטול רשות להוראה, מהני אף אם אינו ראוי להורות לכל התורה.

כח גמ', **תא שמא דאמר ליה רבי יוחנן וכו'**. כתבו **היד רמה** (הכא) ו**התוספות הרא"ש** (בעמוד א'), דאף דרבי יוחנן לא היה נשיא, וכל רשותו היתה בגלל התקנה דתלמיד אל יורה, בכל זאת מדמין זו לזו. ועיין עוד גם **במאירי**.

כט גמ', **ואי איתא להו כשנים שדנו**. כתב **בחדושי הר"ן**, דאף דשנים שדנו הוי בית דין חצוף, הכא הוי כדעבד, ובכחאי גוונא לא הוי בית דין חצוף.

ל תוס' ד"ה יפה כח פשרה, בסוה"ד, ונראה דמייירי כגון דאתו לבי תרי ואמרי להו דונו אותנו וכו'. הקשה **החידושי הרי"מ**, דאכתי קשה, מאי יפוי כח איכא בפשרה, הרי הא דאין יכולין לחזור בפשרה היינו מחמת דהרגילות לעשות בשנים, וחשיב מדעתם. ובשעורי רבי דוד פוברסקי הקשה, דמה הנידון לקמן (ו). אי מקשינן פשרה לדין, לענין שלשה, הרי הכל תלוי בדעתם לפי הרגילות. וביאר, דפשרה אינה מחילה בעלמא, אלא דין, אלא דבעינן הסכמתם, וכיון דהסכימו הווי דין, ומשום הכי "יפה כח פשרה מכח דין", דלענין דין בעינן דוקא ג', ולא סגי בשנים.

דף ו ע"א

א גמ', **דאמרו ליה דיינת לן דין תורה**. כתב **רבינו חננאל**, דאמרו ליה על מנת כן קבילנך עלן דדיינת לן דין תורה. דהיינו דאומרים לו כן לאחר הדין, וכיון שטעה צריך לשלם. וכן גירסת **הרי"ף** (יב: מדפי הרי"ף), "דאמרי ליה כי קבילנא לך עילון אדעתא דדיינת לן דינא דאורייתא". וכעין זה גירסת **הרא"ש** (פ"ד סימן ה). וכן ביאר **היד רמה**. ו**המהרש"ל** ו**המהרי"ם** ביארו כן, אף לגירסא דידן. אבל **הערוך לנר** כתב, **דבירושלמי** (פ"א ה"א) איתא להדיא, דמייירי דאמרו לו כן בשעת קבלה דיינת לן דין תורה, ועיין **קצות החושן** (סימן כה סק"י). ו**המאירי** הביא לב' הפירושים. וכתב, דהעיקר כפירוש, דעתה אומרים כן.

ב [גמ', **היכי דמי בשיקול הדעת וכו'**. כתב **המב"ט** (ח"א סימן סב), דאם בתחילה פסק לפי שיקול דעתו, ועתה טובר שמה שפסק בתחילה הוי טעות,

לדין בין לטעות, ורק קבלת הדיוט בסתם אמרינן לקמן (ו). דהוא רק לדין תורה. וכן כתב **בלחם רב** (שם) בשם **מהר"י בן לב**. ועיין **דברי חיים** (אורבך דיני דיינים יד). ועיין באות הבאה.

יח רש"י ד"ה ואי לא, בתוה"ד, דאמרו לן דיינת לן דין תורה וכו'. הקשו **התוס' ד"ה ואי לא**, דבכחאי גוונא קבלה מיקרי, ואם כן אפילו לא גמיר וסביר מה שעשה עשוי, כדקתני לקמן (ו). וביאר **הש"ך** (שם) דברייהם, דסבירא להו, דהא דמשני התם אקושיה דאי קיבלוהו עלייהו אמאי משלם מביתו, דאמרו ליה "דיינת לן דין תורה", היינו דמייירי דמתחילה אמרו לו כן. ומבואר דהיא גופא הויא קבלה. [אבל **הרא"ש** (סימן ב') הקשה כקושיית תוס', ומכל מקום ביאר (בפ"ד סימן ה') דלא אמרו לו כן מתחילה, אלא אחר הדין. ודלא כש"ך. [ועיין עוד מה שכתבנו לקמן ו. אות א] ו**הש"ך** תירץ שיטת רש"י, דסבירא ליה איפכא מתוס', דהיכא דקיבלו עליהם הדיוט, ואמרו ליה בשעת קבלה "דיינת לן דין תורה", הדר דינא לגמרי, דאהאי תנאי קיבלוהו, והתם הכי פירושו, דלהכי משלם מביתו דיכלי למימר ליה, כי קיבלנו אותך מלכתחילה, היינו אדעתא דדיינת לן דין תורה, וכיון דטעה לאו דין תורה דן. ואם כן הכא הכי פירושו, אם קיבלוך בסתם, דהוי קבלה לגמרי בין לדין בין לטעות [עיין באות הקודמת], לא תשלם, ואי לאו, כגון דאמרו לך דיינת לן דין תורה בשעה שקיבלוך, זיל שלים, ואם כן שפיר מוכיח דיחיד מומחה דן אפילו לכתחילה בעל כרחו, דאם לא כן, אפילו לא אמרו לו בפירוש בשעת קבלה דיינת לן דין תורה, אלא קיבלוהו בסתם, הוי ליה לשלם, דהא יש לומר דלהכי קיבלוהו אדעתא דלדין דין תורה, כמו גבי הדיוט, אלא ודאי במומחה הוי דינא אפילו בעל כרחו, והלכך אפילו אמרו לו בפירוש בשעת קבלה דיינת לן דין תורה וטעה, קם ליה דינא, דליכא למימר דקיבלוהו בהאי תנאה, דהא אפילו לא קיבלוהו דינו דין.

יט תוס' ד"ה ואי לא, בסוה"ד, ובשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור. כתב **המהר"ם**, דאף ד**התוס'** לעיל בד"ה ואם היה, כתבו, דאפשר לומר דאיירי במומחה וכמו שביארנו שם באות ט. מכל מקום לא נחא לגמ' לשנויי הכי, דנראה לו דוחק לאוקמא מתני' בהכי. וכן כתב **המהרש"ל**, דלא רצה לאוקמי במומחה, דסתמא משמע דאיירי בלא מומחה, מדקתני סיפא לשון מומחה.

כ גמ', **האי מאן וכו'**, **לישקול רשותא מבי ריש גלותא**. ביאר **רש"י ד"ה לישקול רשותא**, דכיון דברשות נחת אינו משלם. וביד רמה תמה, דאם כן, יחיד המומחה לרבים, או שלושה הדיוטות, דיחיד להם רשות לדון, יפטרו גם בלי ליטול רשות מבי ריש גלותא. ולכך כתב לפרש, דטעם הפטור, דהוי כהפקר בית דין הפקר. עיין עוד שם. ו**הכסף משנה** (פ"ו מסנהדרין ה"ב) כתב כן אף בדעת רש"י, וביאר, דכוונת רש"י, דכיון דברשות בית דין נחת, ובית דין יש כח בידם להפקיר ממון, לא משלם. וכתב, דכן משמע **מרש"י ד"ה שבט**.

כא רש"י ד"ה **שרודים את העם**, שיש להן כח ורשות מאת מלכי פרס. כתב **בשו"ת הריב"ש** (סימן רעא), הובא **ברמ"א** חושן משפט סימן ג' סעיף ג), שלפי זה, כל שכן דמהני אם מינה המלך בעצמו דיין ישראל. אבל **התומים** (שם סק"ו) תמה על הריב"ש, דבודאי אין כוונת רש"י דמהאי טעמא כחן יפה, אלא כוונתו לפרש, היאך היה להם כח לרדות את העם במקל, הא ישבו תחת המלך, ולכך פירש רש"י שהמלך נתן להם רשות, אבל עיקר כחם, הוי מחמת דהיו מזרע דוד מזכרים, כמו שפירשו **התוס' ד"ה דהכא**. וכתב, דכן משמע בבית יוסף (שם סק"ב). [וכן מוכח **בתלמוד הרמב"ן**, שהעתיק לשון רש"י וגם פירש כפירוש התוס'].

כב גמ', **לא מנייכו נקיטנא רשותא**. פירש **רש"י ד"ה לא מנייכו**, ואיני כפוף לכם. כתב **בשו"ת מהרי"ק** (קיו), דמכאן ראייה למנהג, להחזיק את החכם הנסמך כפוף לסומך.

דף ה ע"ב

כג גמ', **מפני מה אתם מגבלים עיסותיכם בטומאה**. ביאר **היד רמה**, דהמנהג היה שם לאכול חולין בטוהרה, ולכך שאלם כן.

כד גמ', **והוא מי ביצים דרש להו**. כתבו **בשו"ת חתם סופר** (יור"ד סימן יט)

שיבואו לפניו לדין היה עושה פשרה. ותוס' ד"ה אבל אהרן ביארו, דכיון דלא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו, שרי ליה לעשות פשרה. וכתב הב"ח (ח"מ יב, ד), דהיינו אפילו לאחר גמר דין, וכן כתבו הפסקי תוס' והבית יוסף (שם ס"ק ג) בשם האגודה. וכתב החמרא וחיי, דלשיטת תוס', אסור לדיין לעשות פשרה, אפילו קודם שבאו לפניו לדין. והשלטי גבורים (א: בדפי הרי"ף אות א') ביאר, דהא דאסור לבצוע אחר גמר דין, היינו דוקא בגוונא שהדיינים רוצים לעשות כן לפי הנראה בעיניהם, ושלא מדעת בעלי הדין, אבל אם מודיעים לבעלי הדין הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול, אפילו לאחר גמר דין ראוי לעשות כן. וכן עשה אהרן.

טו גמ', רבי אליעזר אומר וכו', רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע וכו'. כתב היד רמה, דלדעתם אין איסור לעשות פשרה.

טז גמ', הרי שגזל סאה של חטים וטחנה ואפאה וכו', אין זה מברך אלא מנאץ. שיטת הרמב"ם (פ"א מברכות ה"ט), דאין לו לברך על אכילתו. אבל

שיטת הראב"ד (בהשגותיו שם), דצריך לברך, וכדביאר הרא"ש (ברכות פ"ז סימן ב), ואף דחייב לברך, מכל מקום ברכתו ניאוך. והמאירי (הכא, ובבא קמא צד). כתב, דעל הפרשת חלה אינו מברך, אבל המוציא וברכת המזון, הואיל ונהנה מברך, דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה. ונדהיינו, דהגמ' איירא לענין ברכת הפרשת חלה. ועיין נמי בגליון הש"ס ובחזרות קשות ברכות (מה). ומשמע במאירי, שגם ברכה אחרונה, הוי כברכה ראשונה, דגדרה דאסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה, ולא רק ברכת הודאה לקב"ה. וכן נקטו הכסף משנה (פ"א מברכות ה"ב), והט"ז (אורח חיים סמן ריב סק"ז). אבל הפרי מגדים (במשבצות זהב שם סק"ז), כתב לא כן.

יז גמ', מצוה לבצוע. כן פסקו הרי"ף (א: מדפי הרי"ף) והרמב"ם (פכ"ב מסנהדרין ה"ד) והשולחן ערוך (ח"מ יב, ב). וכתבו, דלאחר גמר דין אסור לבצוע, וכתנא קמא. ונבחיודושי הר"ן מבואר, דלרבי יהושע יש מצוה לבצוע אפילו לאחר גמר דין. וכתב המרומי שדה, דאף לשיטת רש"י ד"ה נגמר הדין, דנגמר הדין היינו שאמרו איש פלוני אתה זכאי וכו', מכל מקום, משדקדקו בדין היטב, אין כבר מצוה לבצוע אלא מותר. אמנם כתב, דבש"ך (חושן משפט סימן יב סק"ד) לא משמע כן.

יח רש"י ד"ה ה"ג שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו, רודף את הדיין להפך את הדין. אמנם התוס' ד"ה ונמצא כתבו דירדוף הדיין ולא ביארו טעם הרדיפה. וכתב החמרא וחיי, דבספר רצוף אהבה (סימן רסו) כתב, דתוס' פליגי ארש"י, וסבירא להו דחיישינן שמא החזק ירדוף את הדיין לעשות לו רעה. וכן כתב הב"ח (חושן משפט סימן יב סק"א), וכתב לבאר פירוש רש"י, דאיכא זילותא דבי דינא. והדרישה (שם א) כתב, דמטריח את הדיין. והוסיף לבאר, דהוצרך רש"י לבאר כן מדלא אמר ונמצא "רודפני", בלשון נוכח.

יט בא"ד, שם, בחידושי הר"ן כתב, דגירסת הרי"ף (א: מדפי הרי"ף), שמא יתחייב רך ונמצא חזק רודפו לאותו רך עד שיפירעהו. וביאר העמק שאלה (נח סק"ח), דחיישינן, שמא יתבע ממנו יותר מכפי כחו. ובהגהות בן אריה (על הבה"ג הלכות דיינים עמוד תקס"א) כתב, דחיישינן שמא החזק ירדוף את החלש לשלם מיד, ולא יתן לו זמן בית דין.

כ תוס' ד"ה ונמצא, בסוה"ד, שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו. הסתפק בחמרא וחיי, האם כוונתם רק לתת טעם למה נקטה הגמ', אחד רך ואחד קשה, דהוי מילתא דשכיחא, שהדיין מעוניין לישמט בכהאי גוונא, אבל בשניהם חזקים, אינו מעוניין לישמט, הואיל והשני יסייע לו, אבל אם רוצה יכול לישמט. או דכוונתם, דהיכא דשניהם חזקים, אינו יכול לישמט, אפילו קודם שידע להיכן הדין נוטה. וכן כתב הבית יוסף (חושן משפט סימן יב סק"א) בדעת תוס', וכן כתב האור זרוע בשם הריב"א ורבינו שמשון בר אברהם. והדרישה (שם א) כתב, דתליא, בפלוגתא רש"י ותוס' שהובאה לעיל באות יח, דלרש"י דהחשש שירדוף הדיין להפך את הדין, אפילו שניהם חזקים לא שייך לומר שהשני יסייעו, מה שאין כן לפירוש התוס'. אבל הב"ח (שם) והיד דוד כתבו איפכא, דלרש"י דהחשש שיהפך הדין, היכא דשניהם חזקים לא שייך כן, דכיון דבעל דין שכנגדו נמי חזק, לא ינחנחו לעשות כן, אבל לתוס' דהחשש שהחזק יפגע בדיין, לא ברירא דהשני יסייעו, ואיכא חשש סכנה. וכעין זה כתב בשו"ת הראנ"ח (סימן קכא).

פטור מלשלם מביטו, הואיל ובאותה עשה כן היתה דעתו, ואי אפשר לעמוד על הדבר, ואין חזרתו קובעת אלא מכאן ולהבא. והוכיח מהכא, דלא הוי שיקול דעת אלא היכא דפליגי בהא מילתא תנאים או אמוראים.

ג גמ', דמר סבר מקשינן פשרה לדין. כתב החזון איש (סנהדרין טו, א), דאף דפשרה נעשית בהסכמתם, בעינן שלשה, כיון שהם קובעים לפי דעתם, ואינו בוטח בהם בלב שלם, וקל לטעות בדבר. וכעין מה שכתבו התוס' להלן ד"ה והלכתא, דאף דפשרה צריכה קנין, בעינן ג' דיינים, דבב' הוי כמו קנין בטעות, דלא בקיאי בפשרה שפיר.

ד רש"י ד"ה מאן דאמר תרי אפילו בחד, מכשר דכיון דלא מקשינן ליה לדין מה לי תרי מה לי חד. הקשה המהרש"א, דנראה מפירושו דאי מקשינן ליה לדין הוי ליה תרי דוקא, וזה אינו, דהא בעי למימר מאן דאמר פשרה ביחיד דמקשינן פשרה לדין, וקסבר שמואל דדין בשנים, ואם כן על כרחך שנים דנקט שמואל לאו דוקא.

ה תוס' ד"ה תיסגי בתרי, בתוה"ד, משום דפשרה צריכה הכרע דעת. ביאר היד דוד, דהכרע דעת, היינו דצריכים הדיינים לשקול להיכן הדין נוטה, ואין הפירוש דצריך ג' כדי ששנים יכריעו את היחיד, דהא כתבו התוס' לעיל ד"ה ביצוע, דבפשרה לא אזלינן בתר רובא.

ו תוס' ד"ה והלכתא פשרה צריכה קנין, והא דלא סגי בתרי משום דהוי כמו קנין בטעות דלא בקיאי בפשרה שפיר. והתוספות הרא"ש כתב בהאי לישנא, דבעי תלתא שיהיה בו כח בית דין, דלא נהוי כקנין בטעות.

ז [תוס' ד"ה צריכה, בתוה"ד, מכאן חזר וכו', אבל אי ליכא ב' אין הקנין חל. וכן נראה שיטת הרשב"ם בבא בתרא (קמז: ד"ה מתנת. ועיין שם ברש"י].

דף ו ע"ב

ח תוס' ד"ה נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע, כגון וכו', דלא מיחסר אלא איש פלוני וכו'. כתב המהרש"א, דלפי זה הא דאמרין להלן היכי דמי גמר דין איש פלוני וכו'. היינו דגמרו כן בדעתם, אף שעדיין לא אמרו זאת לבעלי דינין. וכן כתב רבינו יונה. ועיין עוד בב"ח (ח"מ יב, ב).

ט בא"ד, שם. כתבו האור זרוע ורבינו יונה, דלהאי פירושא, הא דפליגי רבי שמעון בן מנסיא להלן, ואמר, דמשתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה וכו', היינו אפילו היכא שעדיין לא עיינו כפי הצורך, ולא גמרו מלשאת ולתת בדבר. אבל המהרש"א כתב, דהכא היינו דגמרו כן בדעתם, ואף שעדיין לא אמרו כן לבעלי דינין, ור"ש בן מנסיא דקאמר ואתה יודע להיכן הדין נוטה כו', היינו אפילו לא גמרו כן בדעתם, אלא שכל אחד מהם שיוודע בדעתו להיכן הדין נוטה אינו רשאי לבצוע. וצריך עיון.

י בא"ד, בסוה"ד, ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה שרי וכו'. כתב הב"ח (ח"מ יב סק"ג), דמבואר בטור (שם סעיף ב), דאף לשיטת רש"י ד"ה אסור לבצוע, דנגמר הדין היינו שכבר אמרו איש פלוני וכו', בשבועה מותר לבצוע. אבל מדברי ההגהות אשרי (א, ד) הוכיח הב"ח, דהיינו לשיטת תוס', דגמר דין היינו שכבר דקדקו בדין היטב, ולא לשיטת רש"י, דגמר דין היינו שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב.

יא גמ', ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע. כתב בשיעורי רבי שמואל, דבפשטות האיסור לבצוע, משום דאין על כך סמיכות דעת גמורה. וכתב, דכן משמע בתוס' (עמוד א) ד"ה צריכה. ועיין גם בפסקי רי"ד. אבל כתב, דאפשר לומר, דהאיסור לבצוע, משום המצוה לדון דין תורה, ובשעושה פשרה, אינו עושה דין.

יב גמ', יקוב הדין את ההר. ביאר המהרש"א (בחידושי אגדות), שאף שהדיין מבקש לעשות פשרה, דלעשות דין קשה בעיניו, שירא מבעל דין קשה, שמא יתחייב ויהיה רודפו, ועל כן דימה אותה להר קשה, ואמר, שאל יחשוב הדיין כן, אלא יקוב הדין את ההר.

יג גמ', וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר. כתב המרומי שדה, (על פי השאילתות פרשת משפטים), דמוכח כן, מדאמר יתרו למשה דבמה שמשה רבינו ימנה שופטים, "כל העם הזה על מקומו יבא בשלום", והיינו פשרות, ומכאן למדנו דמשה לא נהג כן. עיין עוד שם.

יד גמ', אבל אהרן אוהב שלום וכו'. ביאר רש"י ד"ה אבל אהרן, דקודם

(כא גמ', אין לו לדין אלא מה שענינו רואות, עיין מה שכתבנו לקמן (ז): אות י.

דף ז ע"א

(א גמ', לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל, שיטת רש"י ד"ה מקרא זה, דקאי אקרא דבוצע ברך, וכוננת הגמ', דאהרן לא נהג בדרך נכונה. וביאר המאירי, דפשרה כהאי גוונא אינה רצויה, דאף שהיא רצויה לענין דיני ממונות אינה רצויה לענין איסורין, ואל יאמר הדיין נתיר לו את זו כדי שלא יאכל את זו. וכעין זה איתא באוצר הגאונים (סימן קטז). והעיון יעקב ביאר שיטת רש"י, שעשה שלא כהוגן, ומטעם דאין אומרים לאדם חטא כדי שיוכה חבריך, ובפרט בעבודה זרה ובפרהסיא, הוי ליה למסור עצמו על קידוש השם, שיהרג ואל יעבור. ועיין עינים למשפט. ורבינו יונה לא הסכים עם פירוש רש"י, דאם כן משמע דאהרן לאו שפיר עבד, ובוודאי דשפיר עבד, ולכך פירש כתוס' ד"ה כנגד. וכן ביאר המהר"ם בדעתם. וביאר העיון יעקב, דבדין עשה כדי להציל את כלל ישראל.

(ב גמ', אמר אי לא וכו' ולא הוי להו תקנתא לעולם. כתב הסנהדרין קטנה, דמשמע, דלא חש רק לטובת ישראל, ולא חש לנפשו בל יהרג. וביאר, דלא היה פקוח נפש ממש, ולהכניס עצמו למקום סכנה, מחויב על כל דבר שהוא נגד כבודו יתברך.

(ג גמ', ולא הוי להו תקנתא לעולם. ביאר רבנו חננאל, דהיינו בתשובה. והקשה התורת חיים, הא עובד כוכבים חמור מכל עבירות שבתורה. וכתב דיש לומר, דאף דעונשו חמור, מכל מקום יש לו תקנה בתשובה, דכשחזור וכופר בעבודת כוכבים ומודה בהקב"ה, נתקן חטאו, אבל אם חס ושלום היה נהרג אהרן קדוש ה' ונביא, לא היה אפשר לתקן החטא ההוא, דאחר שנהרג אי אפשר לחזור ולהחיותו. וכתבו המהר"ץ חיות והעינים למשפט, על פי הרמב"ם (פ"ד מרוצח ה"ט), דעל עוון רציחה לא מהני תשובה, דאף על פי שיש עוונות חמורות משפיכות דמים, אין בהן השחתת יישובו של עולם כשפיכות דמים. וכתב לפי זה העינים למשפט, דצריך לומר, דהכא נמי עיקר הטעם הוא משום עוון דשפיכות דמים, והוסיפו בגמ' הטעם דכהן ונביא, דאיכא נמי חילול ה'. [וברמב"ם (שם) הוסיף לבאר דהוי מהעבירות שבין אדם לחבירו. ובמנחת חינוך (לד, ד) כתב, דמי שרצח חבירו, צריך לבקש סליחה על קברו בפני עשרה]. אולם המסילת ישרים (סוף ש"ד) כתב, דמהני תשובה על רציחה. ובמדרש רבה (ואתחנן פכ"ה) איתא, דכולן יש סליחה, חוץ משפיכות דמים. ועיין עוד מהרש"א, ומה שהקשה עליו העינים למשפט. (ד רש"י ד"ה תחילת דינו, לעתיד לבוא. כתב העין אליהו, דבא ליישב קושיית תוס' ד"ה אלא, משבת (לא.), דקתני ששואלין אותו נשאת ונתת באמונה, ואחר כך קבעת עתים לתורה. ומה שכתב רש"י "לעתיד לבא", היינו בעולם התחיה, והך דשבת, איירי בדין שלאחר המיתה.

(ה גמ', קרא כתיב. ביאר הפתח עינים (בבא קמא עב.), דלכל דבר אמיתי מוכרח להיות רמוז בתורה. ועיין עוד במהר"ץ חיות (בפתיחה לתלמוד, יח).

(ו גמ', דאזיל מבי דינא שקל גלימא לזומר זמר וכו'. כתב השל"ה (מסכת ראש השנה מו) בשם אביו, דבדרך מליצה יש לבאר, דמצוה לדיין שיראה שלא ילך הבעל דין בפחי נפש, רק שיזמר ויזיל, וזה יהיה בהודיע לו טעם הפסק דאז יהיה מרוצה, ואף היכא דמין הדין אינו מחויב להודיעו.

(ז גמ', קרא כתיב וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום. החפץ חיים (פרשת יתרו) כתב, דמובא בספרים, דאדם שנפטר מן העולם ויש תחת ידו ממון חבירו, אפילו רק שוה פרוטה, נצרך להתגלגל ולשוב לעולם הזה, כדי לפרוע חובו, ומשום הכי כאשר הדיין ברר שממונו אינו שייך לו, הרי בזה ינוח בשלום על משכבו.

דף ז ע"ב

(ח גמ', אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו. ביאר בחדושי החתם סופר (שבת קמה:), דאפילו לאסור ההיתר, אל תמחה באחרים, אם הדין אינו ברור לך, וכל שכן להתיר האסור. ובשו"ת מהרא"ל צינץ (סימן ה) כתב, דבוודאי גם כשספק לו לאדם, צריך למחות ביד אחרים, אלא הכא

מייירי באיסור בשב ואל תעשה ולא בקום ועשה.

(ט גמ', קולר תלוי בצואר כולץ. כתב הערוך לנר, דכולץ, היינו כל המסכימים להטיה, אבל המיעוט המתנגד מה היה לו לעשות.

(י גמ', כי היכי דימטייה שיבא מכשורא. ואף דאמרין לעיל (ו:), דאין לדיין אלא מה שענינו רואות. ופירש רש"י (שם) ד"ה אלא, דשוב לא יענש. עיין בשו"ת אגרות משה (או"ח פ"ח ח"ה, כ, טז) דכתב, דמכל מקום שייך שיחוש שמא לא יעלה בידו אף מה שאפשר. והמהרש"א, הקשה כן להלן, על רב, דאמר ברעות נפשיה לקטלא נפיק. ועיין בבעל העיטור (ריש אות ב) בשם רב שר שלום, דכתב, דהא דאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, היינו דווקא בבית דין הגדול, שאין מעלה הימנו, אבל שלא בבית דין הגדול, אין להכניס עצמן בספק, שגורמין רעה לעצמן ולכל ישראל. אבל בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן יג) כתב, דאם לא נאמר בזמן הזה אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, אם כן מי ידין ומי יאמר אדון דין תורה. וכן בשו"ת שאילת דוד (ח"ב, בחידושי למסכתין), כתב על דברי רב שר שלום, דזה צריך עיון גדול, מהא דאמרין, אין לדיין אלא מה שענינו רואות. [דהתם ביהושפט, לא איירי בבית דין הגדול].

(יא גמ', כאילו נוטע אשירה בישראל. ביאר הערוך לנר, דכוונת הגמ', דאף שעדיין לא דן שלא כראוי, העמדה גרידא הוי איסור בפני עצמו, כנטיעת אשירה שאסורה גם בלי שיעבדה.

(יב גמ', דכתיב ולא תעלה במעלות וכו'. ביאר הר"י מלוניל ור"י אלמנדרני, דדרך העולם לעלות במעלות, יותר מהר מכשעולים בכבש דחושש שיחליק. [ולכאורה צריך עיון מהא דאיתא ביומא (כב). "ובזמן שהן מרובין רצין ועולין בכבש כל הקודם את חבירו בארבע אמות זכה" ומה שביטלו אופן זה היה משום שנסתכנו מחמת שדחפו, ומשמע דבלאו הכי אי ירוצו ליכא חשש החלקה דאם היה כן לא היו מתקנין כן לכתחילה] והמהרש"א (חידושי אגרות) ביאר, דענין "מעלות" מלשון "מעלה", דהיינו שלא יעלה אדם על מחשבתו כי מעלתו גדולה לעמק הדין מהר על מיצוי, אבל יחשוב כי הוא במדרגה שלמטה מזה, ושלא ידע לפסוק עד אחר מתן ועיון טוב.

(יג רש"י ד"ה מקל, למכת מרדות וכו'. כתב הריטב"א (מכות כב:), דנראה מדבריו, דמכות מרדות אינן כמלקות של תורה, ברצועה של עגל ושל חמור, אלא אפשר להכותו כרצונו במקל או ברצועה, וכן מכין באיזה חלק הגוף שירצו בין מלפניו ובין מלאחוריו, ודלא כמלקות של תורה. [וכן כתב רש"י יבמות (נב). ד"ה והתניא לוקה, דמכות מרדות אינן ארבעים מלקות. ולפי זה, הא דאמרין לקמן (כו:). "עני מרי ארבעין בכתפיה", וביאר רש"י (שם) ד"ה ארבעין, דהוי מלקות משום דמלקין על לא טובה השמועה, צריך לומר, דלא היינו מכות מרדות, אבל עיין שו"ת הרשב"א (ח"ד רס"ד)]. אבל הביא בשם הרמ"ה, דמכות מרדות כעין דאורייתא, להכותו לפניו ולאחוריו וברצועה של עגל ושל חמור.

(יד גמ', צדק את הדין ואחר כך חתכהו. ביאר רבינו יהונתן מלוניל, התיישב בדבר ותהפוך בו היאך ראוי שתפסוק אותו, קודם שיצא מפיך איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב. ובביאור הגר"א למשלי (כב, יב) ביאר, דהא דשינו דבריהם כפל הענין במלות שונות. כי הדיין צריך לב' דברים, א. שיהיה בקי בתורה לידע הדין לאשורו. ב. שיהיה בקי בישובו של עולם, ולהבין בחכמה דברי העדים ובעלי דינים אם כנים דבריהם ואין בפיהם עולה. כי אם יהיה בקי בתורה בלבד, אם יטענו שקר על כרחו ידונם לפי דבריהם, ואם לא יבין רמאותם יהיה הדין אמת לפי דבריהם אך אינו לאמיתו של תורה. והוא ביאר מה שאמרו לעיל (בעמוד א') "כל דיין שדן דין אמת לאמתו כו" וביאר התוס' בבא בתרא (ח:). ד"ה דין אמת, לאפוקי דין מרומה, כלומר אם יהיה הדין מרומה יהיה הפסק אמת לפי דבריהם אך אינו לאמיתו של תורה. והיינו דאמרין "אם ברור כאחותו וכו" דהיינו שיהיה ברור לך הדין מהתורה כמו שברור מן התורה איסור אחותו, וגם ברור לך כבוקר, דהיינו בעניני העולם להבין טענותם לבל ישקרו. ולפי זה ביאר נמי הא דכתיב "כי השוחד גו' חכמים ואח"כ פקחים", כי חכמים הוא בתורה, ופיקחים הם בעניני העולם, ואמר אף שהדיין יהיה בקי בשני אלו שיהיה חכם ופיקח מכל מקום השוחד יעור עיניו. והבן יהוידע ביאר, דאם נראה לך

מומחה בקנסות דשכיחי. ובשיעורי רבי שמואל (אות מה) כתב, דצריך לומר כן, אפילו לשיטת רש"י לעיל (ה). ד"ה דן, דמה שיחיד מומחה כשר, היינו למאן דאמר דאין עירוב פרשיות ויחיד כשר מדאורייתא, דכיון דמדאורייתא מהני בהלואות, מספקא לן אי תקון רבנן אפילו בדיני קנסות.

ז גמ', עולא אמר בחוששין ללעז וכו'. שיטת רש"י ד"ה ור"מ, דלעז, היינו עדים שזינתה, ופליגי אי חיישינן שיבואו עדים שזינתה אי לאו, אבל אי חיישינן שיבואו עדים שזינתה לא מתחילין לדון בג'. וביאר התוס' הרא"ש דטעם הדבר לרש"י, משום דחיישינן שמא ידונו אותם הג', דיני נפשות, והיינו מדלא פירש רש"י שיצטרך להוסיף ואיכא לעז על הדיינים הראשונים. ובחידושי הר"ן ביאר בדעת רש"י, דלא דנין בשלשה, כיון דאם יבואו עדים שזינתה לא יהיה בהם כח לגמור הדין, ויניחו הדבר כמו שהוא, ורחמנא אמר "ובערת הרע מקרבך". ועיין עוד בחידושי הגרנ"ט (סימן קצו) ובסנהדרין קטנה.

ח תוס' ד"ה מוציא שם רע, בתוה"ד, דדוקא למ"ד כתובה דרבנן נאמן כדמוכח בפ"ק דכתובות דאמר רב נחמן חכמים וכו'. הקשה בדרוש וחדוש להגרע"א (כתובות י. בהגה"ה בשם רב אחד), מה ראייה איכא, הא אפשר לפרש התם, דמה שאמר חכמים תיקנו וכו', היינו דאם היתה כתובה דאורייתא ודאי היה נאמן מהדין, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, אך כיון דהווי תקנת חכמים, היה להם לחוק שיאמנו דברייהם, ואמר דמכל מקום הם האמינוהו והעמידו על הדין שיהא נאמן, כאילו היה דאורייתא, ועלה הקשו, אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם, ועל זה השיב, דחוקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה. והשיב לו בנו רבי שלמה איגור, דאי נימא הכי, אין נופל לשון "זהם האמינוהו", דלא מטעם נאמנות שהאמינוהו הוא נאמן, כי אם מצד הדין, כיון דלא עשו חיזוק לדבריהם, ממילא נשאר על הדין.

ט בא"ד, בתוה"ד, כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחו דמיחייב הבעל השתא ק' סלעים. כתב בחידושי הר"ן, דהוכחו היינו שלא כיוונו העדים עדותן בחקירות, והוכחו ביניהם, דכיון שנתבטלה עדותן, חייב הבעל לשלם מאה כסף דנראה כמשקר, אבל כשהוכחו מחמת עדים אחרים, ליכא חיוב מאה כסף, דהווי ליה תרי ותרי. וכן מבואר בתוס' הרא"ש.

י בסוה"ד, ואין לדמות ליוסיפו הדיינים דלקמן וכו'. ביאר רבינו יונה, דהתם, מאחר שאין מוסיפין אלא על שנים ליכא למיחש ללעז, כיון שאין שם כפי הצורך, ודאי ידע הרואה דלתוספת מביא אותם. אבל הכא שהוא מחזר אחר דיינים הרבה, יאמרו שמפני פסול הראשונים מוסיף. והתוס' יו"ט ביאר, דהתם ליכא לעז סתם שהרי אמת הוא שאחד אומר איני יודע. ועיין רש"ש. [ומה שהקשה קשה גם לפירוש רבינו יונה].

דף ח ע"ב

יא רש"י ד"ה והזימום, בסוה"ד, ואפילו כבוד ראשונים ליכא למימר הכא וכו'. הקשה הקונטרס הראיות לריא"ז, דאין צריך לומר כן, דבלאו הכי איכא למימר, דלא מיירי בגוונא דאיכניף בי עשרין ותלתא מעיקרא. וכפירושו להלן באות יז, דלא בעי בקבלת עדות כ"ג, וכשר בשלשה. ועיין מה שכתבנו שם בשיטת רש"י.

יב רש"י ד"ה ובמקום, בתוה"ד, דהא לא מחייב בעל מאה סלעים אא"כ הביא עדים והזמנו וכו'. כתב הנמוקי יוסף (ב: מדפי הרי"ף), דרש"י סבר דאם הביא עדים ואתכחשו, אינו משלם מאה סלע. וסמך על הא דאמר בכתובות (מד: מובא בתוס' ד"ה והביא), דהמוציא שם רע על הקטנה פטור משום דכתיב "ואם אמת וגו'", דדוקא היכא דמחייבא סקילה על עדותם אמרינן דאם נמצא שאינו כן, משלם הבעל מאה כסף.

יג תוס' ד"ה והביא האב עדים והזימום, קודם גמר דין וכו'. ביאר המהרש"א, דאי הוה מיתתה בזוממין, אף על גב דליכא למיחש לסהדי אחרוני, מכל מקום הא איכא למיחש ללעז משום הני עדים זוממין גופייהו דיצטרכו להוסיף לדונם דיני נפשות.

יד בסוה"ד, ויש ללמוד מכאן דאי אתו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה דבעי דרישה וחקירה וכו'. סבירא להו להתוס', דבמקום דלא בעי דרישה וחקירה, אפילו הכחישו עצמם, כשר, והוא הדין בדיני ממונות. וכשיטת הראב"ן (סימן

דבר מסברת השכל, אל תחתוך הדין על פי סברתך בלבד, אלא צדק את הדין להביא לו ראיות, ואחר כך חתכהו. והרש"ש ביאר, דאתי למימר, דאם בא דין לפניך אשר תמצאה מפורש אולם יש לך קושיא או סתירה עליו ממקום אחר, אל תאמר אפסקהו כמו שהוא ואחר כך אראה ליישב הקושיא או הסתירה, אלא תרצהו תחלה מהקושיות והסתירות ואחר כך תפסקהו.

טו גמ', לא תכירוהו וכו', לא תנכרהו. ביאר רש"י ד"ה לא תנכרהו, דאם הוא שונאך לא תעשה לו כנכרי לחייבו, [וכן לגבי אוהב, איפכא] והקשה בהגהות מראה כהן, דהיינו בכלל לא תטה משפט, והכא האזהרה על הנהגת יושר בדין. ויש שפירש, שלא תראה לו אותות אהבה והתקרבות ולא אותות שנאה. ואף על פי שאוהב ושונא פסולין לדון, כבר כתב הרמ"א (חושן משפט, ז, ז), דכל שאינו אוהבו או שונאו ממש מותר לו לדון. ויש לבאר אף בשיטת רש"י, כמו שביאר הבית יוסף (חור"מ א, ב) "דין אמת לאמיתו", דאף שידון הדיין דין אמת, אם מצטרף לזה אהבת הדיין לזכאי, או שנאתו לחייב לא הוי לאמיתו.

דף ח ע"א

א גמ', כקטן כגדול תשמעון וכו'. כתב הגור אריה (שם), דאין לפרש דקטן היינו איש שפל וקטן, ואשמועינן דתשמעו דינו כמו איש גדול וחשוב. דפשיטא, דוכי בשביל שהוא קטן לא ישמע דבריו תחילה. ובספר טעמא דקרא (דברים א, יז), כתב דאין לפרש דאתא למימר שלא להקדים תלמיד חכם לעם הארץ, דהא איתא בשבועות (ל). דאדרבא מקדימין דינו של תלמיד חכם לעם הארץ, משום כבוד התורה.

ב גמ', אלא לאקדומי. הקשה המהרש"א (חידושי אגרות), אכתי מאי סלקא דעתין, הא פרוטה של עני שקולה לו כמו ק' מנה של עשיר. וביאר, לפי שהותר לדיין ליטול שכר בטלה, ואם כן מדין של ק' מנה יוכל ליטול שפיר שכר בטלה, אבל מדין של פרוטה לא יוכל ליטול מאומה, דאם כן לא יהיה הדין בפרוטה, ואין נוקקין לפחות משהו פשוטה. וכן, אפשר שהפרוטה כולה לא תספיק לשכר בטלתו, ואם כן שמא יאמר הדיין אקדים הדין של ק' מנה כדי שאוכל ליטול שכר בטלה, מכל מקום הזהיר הכתוב להקדים דין של פרוטה. והבנייה בן יהוידע ביאר, דאיכא סברה למימר אם יש על ראובן דין על מאה מנה זילי נכסי לפי שעה דשמא יתחייב ואין לו לשלם, ואם ירצה למכור קרקע קודם שנתברר דינו יהיה מוכרח למכרו בזול הרבה כי הלוקחים ידעו שמוכרח למכור, והוה סלקא דעתין לאקדומי דאם יצא זכאי לא יחלו נכסיו. אי נמי סלקא דעתין דבגוונא דיש לראובן תביעה של מאה מנה יטעון התובע להקדים דינו על התביעה המועטת דשמא יברח הנתבע או יבריא את ממונו.

ג גמ', כאשר ישא האומן את היונק. כתב בספר עיני כל חי, דאפשר דרמזו כאן על מאמרם, יותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק, דאף הדין צריך לחשוך לקרב הנאתם ותועלתם של הציבור.

ד גמ', אלא מאי זימון אזמוני לדין. הקשה הש"ך (חור"מ סימן יא סק"ג), כיון דמבואר הכא דאזמוני לדין הוי בתלתא, דהיינו שישבו במותב תלתא כחדא להזמינו, למה אין אנו נוהגין כן. וכתב בשו"ת אגרות משה (יור"ד ח"ג, קמב, ב), דמאי דאיתא הכא דזימון בשלשה, היינו כיון דמנדין למי שלא בא, ולהכי בעינן שישבו במותב תלתא, כיון דהשמתא הוא על האפקירותא דלא חש לדברי הבית דין ששלחו לו שיבא לפניהם, וכמו שכתב רש"י בבא קמא (ק"ב). ד"ה על פי אשה. אבל בלאו האי טעמא מהני הזמנה, אפילו בשלשה שהזמינו זה שלא בפני זה, ואף באמר השליח שאחד מהם קרא לו לזמן פלוני, ובשעת הדין יהיו אז שלשה דיינים צריך לבוא, וכיון דבזמנינו אין מגדים, מזמינים אפילו זה שלא בפני זה.

ה גמ', אבל ביומא דדינא לית לן בה. ביאר רבינו חננאל, דהיינו משום דידוע, דביומא דדינא תלתא יתיב, וידע דכולהו שדרוה.

ו גמ', דיני קנסות בכמה. הקשו החידושי הר"ן ורבינו יונה, מאי מיבעי ליה, הא תלתא מומחין כי כתיבי, בקנסות כתיבי, כדכתיב "אשר ירשיעון אלהים ישלם שניים לרעהו". וכתב רבינו יונה, וכן כתב הנמוקי יוסף (ב: מדפי הרי"ף) בשם גדולי האחרונים, דמספקא לן אי תקון רבנן דמהני אפילו יחיד

דמלקות אלו ודאי במקום מיתה עומדת כיון שניתן לאזהרת מיתת בית דין. ורבי מאיר וחכמים קמפלגי במלקות שניתן לאזהרת מיתת בית דין. ג) **גמ'**, כגון שנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול. ביאר התוספות הרא"ש [לפי שיטת רבנו תם], דאיירי בגוונא דהעדים הוכחשו ביניהם ותובע האב ק' כסף. [וכן משמע בתוס' (ח): ד"ה והביא]. אבל רבינו יונה כתב, דלא הוכחשו, ולרבי מאיר דסבר דעדותן בטילה, משלם הבעל מאה כסף, כמו בהוכחשו. [ולכאורה צריך ביאור, מדוע מפני שאחד מהם היה קרוב, יצטרך הבעל לשלם מאה כסף. (ש.א.)].

ד) **גמ'**, אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה. כתב בפירוש רבינו יצחק קרקושא (בבא בתרא נז). בשם שו"ת רב האי גאון והרמ"ך, וכן כתב בדעת הרשב"ם (שם) ד"ה נכי ריבעא, דטעם הדבר, מפני שלא היה להם להעיד עם הקרוב והפסול, ומדהעידו עמו ודאי אינם בקיאים בעדות, ופסלינן להו. ולפי זה כתבו, דאי אמרי דלא ידעו שהיה קרוב, כשרים. וצריך ביאור טובא, איך יבאר דברי המשנה, "מה יעשו שני אחים ואחד שראו באחד שהרג את הנפש". (ש.א.). ועיין עוד מה שכתבנו שם אות א.

ה) **תוס'** ד"ה לא בא השלישי, בתוה"ד, ובקונטרס פירש במכות לא בא השלישי להקל עליו, דלהקל עליו לא צריך קרא וכו'. בחידושי הר"ן כתב בדעת רש"י התם, דמשמעות דורשין איכא בינייהו, ורבי שמעון נמי מודה לדינא דרבי עקיבא דהשלישי נמי נענש, וכן דנמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה, והא דאמרינן הכא, "ואליבא דרבי עקיבא", היינו משום דאיהו אמר לה בהדיא. והגהות מהר"ר שמואל הלוי ז"ל על הר"ן, והריטב"א (מכות ה:): כתבו, דאין ראייה מדברי רש"י התם דרבי שמעון סבירא ליה כרבי עקיבא, דאפשר דלית ליה חומרא דרבי עקיבא דהשלישי נהרג, דעד זומם חידוש הוא ואין לך אלא חדושו. [אלא דכתב הריטב"א, דבודאי דאם באו בבת אחת, אף לרבי שמעון נהרג, כדמשמע בדבריו]. וכן אפשר דלא מסתבר ליה שתתבטל כל העדות.

ו) **בא"ד**, בתוה"ד, דהא כיון דאית ליה לרבי עקיבא היקישא דעד שיהו שלשתן זוממין בבאו בבת אחת, בבאו זה אחר זה נמי יקישם, וכו'. ביאר המהרש"ל, דמאחר שאמר לא בא הכתוב להקל גרידא אף להחמיר, משמע, דלהקל אינו חולק על רבי שמעון, ואינו דורש להקל אלא כשבאו בבת אחת, וקשה למה אינו דורש גבי קולא בזה אחר זה כמו שדורש גבי להחמיר, וכעין זה כתב המהרש"א.

ז) **תוס'** ד"ה בזמן, בתוה"ד, והא דמשמע הכא דלר' יוסי בראייה בעלמא אמרינן נמצא וכו', היינו וכו'. הקשה בחידושי הגרע"א, אכתי תקשי, דוכי לית להו לחכמים לא תהא שמיעה גדולה מראיה. והחמרא וחיי כתב, דכל קושיית התוס' היא על רבי יהודה איך פסק כרבי יוסי, וכי לית ליה לרבי יהודה לא תהא וכו', אבל על תנאים לא קשיא.

דף ט ע"ב

ח) **תוס'** ד"ה בפלוגתא, בתוה"ד, אי נמי איירי דיש לבעל שני כתי עדים וכו'. כתב המהר"ם שיף, דיש לומר דאיירי שאומרים שהיו בכפר פלוני וראו בעד החלון מקצת, ואלו מכחישים שלא היה פלוני באותה דירה. וכתב, דאולי הווי כהזמה, דמאי שנא אם אומרים עמנו הייתם במקום פלוני, או לא הייתם במקום שאתם אומרים. וכן כתב התומים (ל"ח סק"א), דהוי הזמה. אבל הנתיתבות המשפט (שם) הוכיח להשיג עליו, מגוונא דבאמרו הלזה היה עמנו, אומרים נמי שלא ראיתם, ומכל מקום הוי הכחשה כמו שמכחישים גוף ההלואה, והכא נמי דכוותיה שהרי מכחישים את גוף המעשה.

ט) **גמ'**, עדי האב נהרגין ומשלמין ממון וכו'. כתב בחידושי הגרע"א, דהא דאין לוקין משום דרצו לחייב הבעל מלקות שהוציא שם רע, היינו משום דאמרינן בכתובות (לב:), דעדים זוממין משלמין ואינם לוקין משום "לא תענה", והוא הדין למלקות משום כאשר זמם. אלא דבדבריו משמע, דהיינו לר' אלעזר שם, דעדים זוממין משלמין, כיון דלאו בני התראה נינהו, אבל החזון איש (סנהדרין יט סק"ז) הביא משמו, דילפינן תשלומי כאשר זמם משאר עונש מלקות וממון של עדים זוממין, דבפירוש ריבתה תורה לתשלומין. ועיין גם אבי עזרי (תנינא סנהדרין יח, ב.). והחזון איש (שם)

(מג). ודלא כשיטת הרמב"ם (פ"ג מעדות ה"ג). ועיין משכן העדות (ש"ג פ"ט). טו) **גמ'**, אבי אמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום כבודן של ראשונים. ביארו תוס' ד"ה חוששין לפי שיטתם, דהטעם דהוצרך לומר דחיישינן לכבודן של ראשונים, כיון דבלאו הכי חיישינן ללעז. ולשיטת רש"י (בעמוד א') ד"ה ור"מ סבר אין חוששין ביאר בחידושי הר"ן, דנפקא מינה היכא דהבעל חיפש עדים ולא מצא, דבכהאי גוונא ליכא למיחש ללעז, שיבואו עדים אחרים. ועיין עוד במהר"ם שיף (לקמן ט:): ובנין שלמה הכא.

טז) **גמ'**, הכא במאי עסקינן דאתרו ביה סתם וכו'. ביאר רש"י ד"ה אבי אמר, דהעדים אמרו באפי תלתא, דהתרה בה מיתה סתם. ודבפני כ"ג איכא למיחש לכבודן של ראשונים]. וכתב בקונטרס הראיות להריא"ז, דמבואר כאן, דקבלת עדות לדיני נפשות דינה בשלשה דיינים, ואין צריך כ"ג. וכן כתב בחידושי הר"ן (לקמן יז:): בדעת רש"י (שם) ד"ה שנים לדבר. ועיין נמי רש"י בבא קמא (צ:): ד"ה שראו ללילה. וכן כתבו האבן עזרא והרמב"ן (שמות יז, ו. עיין שם בהערות מרבי מאיר אריק) בשם רבי סעדיה גאון, וכן ביאר האור שמח (פ"ג מסנהדרין ה"ז) בשיטת הרמב"ם. אך הרמב"ן גופיה כתב, דלקבלת עדות נמי בעינן כ"ג, וכן הר"ן (לקמן שם). ובשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן ש"ט דפוס ראשון וויניציאה תקט הובא בחשק שלמה יז:): כתב, שלא מסתבר כרס"ג, ודחה הראיה מרש"י לקמן (יז:). וכתב הריא"ז, דכן צריך לפרש דברי רב פפא ורב אשי ורבינא, וכן כי מוקי לה דאיתכחוש בבדיקות, דהתם בודאי הם לא ידעו שיתכחשו בבדיקות. [נהיינו דשאר התיורצים היה אפשר לומר דידעו מתחילה דליכא חיוב מיתה, מה שאין כן הביאור דהוכחשו בבדיקות]. ועיין שו"ת שואל ומשיב (מהדו"ב ח"א סימן פד).. ובשו"ת בית יצחק (יור"ד ח"א ס"א) שנדחק ליישב סוגיין אליבא דהרמב"ן ודעימיה.

יז) **גמ'**, והאי תנא הוא דתניא וכו', ר' יהודה אומר וכו'. והיינו דרבי מאיר דמתני' אתיא כרבי יהודה, ואם כן חכמים דמתניתין דפליגי ארבי מאיר, לאו היינו רבי יהודה. אף דאיהו בר פלוגתיה. עיין פסחים (יא:): כתובות (לו. נא:). (ש.א.).

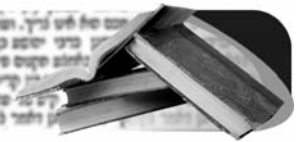
יח) **גמ'**, ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתה בית דין וכו'. כתבו התוס' במועד קטן (ב:): ד"ה משום, שצריך להזכיר לו שם האיסור בפירוש. וכן כתבו המנחת חינוך (מצוה לב) והקרן אורה (זבחים עח:), בדעת רש"י בשבועות (כ:): ד"ה ואזהרתיה וד"ה אכלתי, דצריך להודיעו אפילו הלאו שהוא עובר. אבל בדעת הרמב"ם (פ"ב מסנהדרין ה"ב) כתב המנחת חינוך, דאין צריך להזכיר לו את שם האיסור.

יט) **גמ'**, וקמפלגי בפלוגתא דרבי יוסי בר יהודה ורבנן וכו', חבר אין צריך התראה וכו'. כתבו רבינו יונה והיר רמה (הכא) והריטב"א במכות (ו:), דאפילו למאן דאמר חבר אין צריך התראה, צריך להודיעו, אתה הורג ישראל, ולענין אכילת חלב, חתיכה זו חלב היא, וכדומה, כדי שלא יוכל לומר שהיה שאין זה חלב. ולמאן דאמר דחבר צריך התראה, כתב הקצות החושן (כח סק"ח), דהיינו התראה ממש, שלא יהיה לו פתחון פה לומר ששכח הלכה זו. אבל המגיד משנה (פ"א מאיסורי ביאה ה"ג) כתב, דלמאן דאמר חבר צריך התראה, היינו רק שצריך להודיעו דהוי דבר איסור כגון חתיכה זו חלב היא, שבת היום וכדומה. ובאבי עזרי (תנינא פ"ב מסנהדרין ה"ב) תמה, דאם כן מאי פליג המאן דאמר דחבר אין צריך התראה, הא ודאי שצריך להודיעו דהוי דבר איסור.

דף ט ע"א

א) **גמ'**, דאתרו ביה מלקות וכו'. כתב היר רמה, דלפי זה הא דאמרו חכמים לפי שיש בו דיני נפשות, היינו משום דקרי למלקות דיני נפשות, דסבירא להו דמלקות במקום מיתה עומדת, כלקמן (י:).

ב) **גמ'**, וקמפלגי בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן וכו'. הקשה בחידושי הב"ח, תרתי פלוגתא במלקות, למה ליה לתנא לאשמועינן בחדא מתני'. וכתב, דיש לומר, דרבי ישמעאל ורבנן לא קא מפלגי אלא במלקות ד"לאו שלא ניתן לאזהרת מיתת בית דין", אבל ב"לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין", כולי עלמא מודו דאין לוקין עליו, או כולי עלמא סבירא להו דלוקין עליו, ובכ"ג,

ד) גמ', ותיפוק ליה מלא תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכו'. כתבו התוס' הכא ד"ה **משום ובמכות** (ד:): ד"ה **ורבנן**, דהפסוק דוהצדיקו, גלי אקרא דלא תענה, דלקי אף דאין בו מעשה. [אמנם בהגהות אבני מלואים במפתחות לסימן ז כתב, דדברי תוס' במכות לא קיימי למסקנא דהתם, ובשערי רבי שמואל (מכות חלק הענינים סימן א' הערה ג') כתב, דדבריו סתומין]. וכן כתב הריטב"א (מכות ב:). אבל המאירי (שם כתב, דמלקות דוהצדיקו הוי מגדר עונש הזומה. ועיין עוד בשערי רבי שמואל (שם).

ה) גמ', אי הכי אומדנא למה לי למחייב ואי מאית לימות. היד רמה כתב, דכוונת הגמ' שיכרוהו אפילו לאחר שיהיה טריפה נדבמת ממש פשיטא דלא שייך מלקות]. ומשני דבעינן ונקלה אחיך לעינך. וטריפה לא הוי אחיך. וכן הקשה ותירץ התורת חיים. וכתב הגליוני השי"ס, דאם כן מוכח דטריפה לאו אחיך הוא, וכתב דצריך עיון מכמה דוכתי. [ובעיקר, לפי מה שכתב הרש"ש (מובא באות הבאה), דאחיך היינו במצוות ובוודאי דטריפה חייב במצוות. ומרש"י ד"ה ונקלה, משמע דהבין הדברים כפשוטן, דסלקא דעתין שיכו אותו מתן ועיין באות הבאה.

ו) גמ', אמר קרא ונקלה אחיך לעיניך וכו'. פירש רש"י ד"ה ונקלה, דאחיך, היינו חי ולא מת. אבל הריטב"א (מכות ה:): פירש, דלשון אחוה הוי אפילו לאחר מיתה, וכדכתיב "להקים לאחיו שם בישראל", וכתיב, "קרבו שאו את אחיכם", אלא דריש, מדכתיב "אחיך לעיניך", שיהיה קיים לעיניו. והרש"ש כתב, דקראי דהתם דהוי אח ממש, הוי אח גם לאחר מיתה, אבל אחוה דהכא, דהוי אחיו במצוות, היינו דוקא מחיים אבל לאחר מיתה דנעשה חפשי מן המצוות, לאו אחיך הוא. ועיין שדי חמד (מערכ אלף סימן שעב).

ז) גמ', כי מחית אנבא בחיי מחית. הקשה התורת חיים, מאי משני, אכתי תיקשי אומדנא למה לי, למחיה, ואי מאית בפלגא יפסוק ולא יוסיף להכותו אידך פלגא. וכתב לבאר (על פי שיטתו לעיל באות ה:), דחיישינן דלמא כי מחית פלגא יהיה טריפה, וימשיך להכותו, והוי כמת, ולאו אחיך הוא.

דף י ע"ב

ח) גמ', אמר אבני תני וכו', אמר רבא וכו' עיבור קתני. כיוצא בזה מצינו בסוטה (ז:): **בבא מצינא** (סב:). וכן שיטת רבא בבבא מצינא (קיד:), עיין שם ברש"י ד"ה **ורבא אמר**.

ט) גמ', רבי אליעזר אומר בין בזמנו בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו. ביאר בתוספות רבינו פריץ, דאינם צריכין לומר מקודש, אלא מקבלים עדות, ועל פי זה קובעים את החדש. וכן משמע בתוס' ד"ה ואידי (בסוה"ד). וכן כתב המנחת חינוך (ד, ה) על פי הרמב"ן (בספר המצות עשה קנג). אבל בניאר הגרי"פ לרס"ג (עשה נו) כתב בדעת הרמב"ן, דאין צריך אפילו לקבל עדות, אלא קובעים את החדש על פי חישובם.

י) גמ', וקדשתם את שנת החמישים שנה שנים וכו'. כתב בחידושי הר"ן, דילפינן לה מאות ה"ה דהחמישים. והפסקי רי"ד כתב, דתיבת "שנה" מיותרת. (יא) גמ', שנים אתה מקדש. כתב רש"י ד"ה שנים, דשנה של כל יובל ויובל, מקדשין בית דין לשם יובל, ושיטת המאירי (ראש השנה ח:), דמקדשים גם כל שמיטה ושמיטה.

יב) גמ', שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים. כתבו רבינו חננאל והיד רמה, דהיינו מדאורייתא, אבל מדרבנן מקדשים אף חדשים, ומשנתנו איירא בדינים מדאורייתא.

יג) גמ', שנים אומרים לישב ואחר אומר שלא לישב מוסיפין וכו'. כתבו רבינו חננאל והיד רמה, דאם שלשתם אמרו דצריך לעבר, יכולים לעבר לבדם, בלי להוסיף דיינים. והיינו דקתני במתני, "ואם גמרו בשלשה מעוברת". אבל רבינו יונה והחידושי הר"ן כתבו, דבכל גווי צריך להוסיף, אלא דבדיעבד מהני אף שלא הוסיפו. ועיין באות הבאה.

יד) רש"י ד"ה שנים אומרים אינה צריכה, בתוה"ד, ומוסיפין עוד שנים להשלמת המנין ומעברין. כתב הרש"ש, דמשמע מדבריו, דמעברים מיד, בלי לדון עוד. אבל רש"י בשבת (יא). ד"ה עיבור, והרמב"ם (פ"ב מקידוש החדש ה"י) כתבו, דהשבעה דיינים צריכים לדון שוב. [ולרש"י הכא, דמעברין מיד, מוכח, דהוי דינא בעלמא דצריך לגמור בשבעה. ודלא כשיטת רבינו חננאל

כתב, דאפשר דבאמת לוקין, אלא דהכא אשמועינן עיקר דין ממון לזה ונפשות לזה.

י) רש"י ד"ה ומשלמין ממון, מאה כסף לבעל וכו'. תוס' בכתובות (לא). ד"ה רב אשי פירשו, דהיינו טובת הנאה של כתובה, שרצו להפסיד לבעל. והרש"ש (הכא) העיר על רש"י, למה נטה מפירושו. (וכן תמהו בתוספת חכמי אנגליה). וכתב, דשמא אי כתובה דרבנן, שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, הא, לא מצי מפיק לה כדכתיב "לא יוכל לשלחה כל ימיו", ונשאר בצריך עיון.

יא) גמ', פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להרגו וכו' פלוני בא על אשתי וכו'. כתב האור זרוע (הובא בקובץ שיטות קמאי), דיש ללמוד מכאן, דקרובי המוכה מעידין על המכה לגרשו מבית הכנסת, ואפילו המוכה עצמו. יב) גמ', שם. כתב הרמב"ן (הובא בקובץ שיטות קמאי), דאיירי שהאחד המצטרף עמו אינו מעיד שהיה ברצון, דאי לא תימא הכי, הוה ליה רשע בעדותו של עד, ובהודאתו לעד שלרצונו נרבע. אבל בשו"ת הריב"ש (סימן רפא) סובר, דבכל גווי נאמנין, וכן כתב התומים (פו, כו כז), וביאר דכל זמן שלא פסלוהו בית דין מלהעיד, אינו נפסל.

יג) גמ', ואמר רב יוסף וכו', רבא אמר וכו', ואין אדם משים עצמו רשע. כתב התומים (סימן לח סק"א) בשם הרדב"ז, וכן כתב בהגהות אמרי ברוך (על השב שמעתתא ש"ז פ"ה), דלרב יוסף, אדם משים עצמו רשע, אבל התומים והשב שמעתתא (שם) כתבו, דגם רב יוסף מודה לרבא דאין אדם משים עצמו רשע, אלא דסבירא ליה דלא פלגינן דיבוריה.

יד) תוס' ד"ה לרצונו, בתוה"ד, לפי שהוא פסול מחמת שונא וכו', ועוד דהרוג גופיה מצינא לפרש דלא מיפסל מחמת שונאה וכו'. כתב המהרש"א, דהא דפסלו שונא [בתירוץ קמא], היינו לשיטת רבי יהודה לקמן (כט). אבל לרבנן (שם), שונא כשר לעדות. והחמרא וחיי כתב, דהא דאכשור רבנן שונא, היינו בגוונא דהתם, שלא דיבר עם חבירו שלשה ימים באיבה, אבל מי ששונא לחבירו שונאה גמורה, כמו הרוג להורג וכיוצא בזה, מודים רבנן שהוא פסול. וכן ביאר בשו"ת מהרש"ל (סימן לג).

טו) גמ', רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו אין אדם משים עצמו רשע. כתב בשו"ת הרשב"א (אלף רלז), דהא דפלגינן דיבוריה, היינו דוקא באומר פלוני רבעני לרצוני, דאפשר לחלק דיבורו, ולא נקבל מה שאמר לרצונו, אבל אם יאמר אני זניתי עם אשתך, לא פלגינן. ועיין נודע ביהודה (מהדר"ק אבהע"ז עב) ותומים (לד סקכ"ג).

דף י ע"א

א) גמ', מהו דתימא וכו', אצל אשתו לא אמרינן. כתבו רש"י ד"ה אצל אשתו ותוס' ד"ה אצל אשתו, דסלקא דעתין, דהואיל דמהימן להורגו מהימן להורגה. וביארו הזכר יצחק (יב) והקהילות יעקב (סוסי"ט), דסלקא דעתין דהא דקיימא לן דבעל כאשתו, אינו אלא מדרבנן [ובאמת יש פוסקים כן בקרובי אישות דרבנן, עיין שו"ת רע"א (סימן צב)], ובדרבנן באמת אמרינן מגו, כמבואר בחגיגה (כד). ואהא מסיק דהוי פסול דאורייתא, ואפילו אי קרובי אישות דרבנן, אשתו שאני דהויא כגופו. ועוד ביאר הקהילות יעקב, דסלקא דעתין דבעל לא חשיב קרוב לאשתו, והוי רק פסול דבעל דין, ובעל דין שמעיד אין על זה שם עדות, ואם כן בשמעיד גם על אחר דיש לזה שם עדות, מהני גם על אשתו.

ב) גמ', אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו. כתב רש"י ד"ה הדר פשטה, דכיון דגברא מיקטיל על פיו גם השני נהרג ולא פלגינן דיבוריה. וביאר בכתבי הגרי"ז (זבחים עא.), כמו שביארנו בסוף אות הקודמת בסלקא דעתין לגבי אשתו, דהא דאדם קרוב אצל ממונו, אינו דין פסלות כקרובים, אלא דאין אדם מעיד על ממונו, ואין על זה שם עדות, וממילא כיון דנעשה עד לרובע מהני גם על שורו.

ג) רש"י ד"ה רמו, בתוה"ד, והרי הם כהנים. כתב הריטב"א, (מכות ב:), דהכי ודאי פשטא דמילתא, דלכהן הוא דאצטרף, דשייך ביה האי פסול. אבל בשם תוס' פירש, דהכא נמי איכא חידוש בעדים ישראלים, דקא משמע לן דלא אמרינן שיהא פוסל אשה בביאתו לכהונה, כחלל.

הדרה היומית

ז) גמ', אף הוא אמר בשעת מיתתו וכו'. כתב רש"י ד"ה אף הוא, דהוכיח סופו ששרתה עליו שכינה שנתנבא בשעת מיתתו. והקשה האורחות יושר (להגרי"ח קנייבסקי סימן כו) הא אמרינן דנסתלקה רוח הקודש מישראל, נוכן אמרינן שאין דורו זכאי לכך. וכתב, שיש הרבה דרגות ברוח הקודש, דרק נבואה ממש נסתלקה. עיין עוד שם.

ח) גמ', אין מעברין וכו'. כתב בחידושי הר"ן על פי התוספתא (פ"א ה"ב), דבדיעבד חל העיבור.

דף יא ע"ב

ט) רש"י ד"ה דזמן ביעורא מטא, שנה שלישית או ששית לשמיטה וכו'. רש"י ביבמות (עג). ד"ה וחייבין כתב, דזמן הביעור הוא בשנה רביעית ושביעית. והיד רמה, הקשה, דבמסכת מעשר שני (פ"ה משנה ו), קתני בהדיא, דהוי בשנה רביעית ושביעית.

י) גמ', ועל פירות האילן. ביאר רש"י ד"ה ועל פירות האילן, דאם מתאחר בישולם יותר מזמן העצרת, מעברין, לפי שעצרת זמן הבאת ביכורים, ואם לא יביאם בבואו לרגל צריך לטרוח ולעלות פעם אחרת. והקשה היד רמה, דמשמע דהני שלשה סימנין כולוהו מפני תקנת המועדות. ועוד, דאלו מפני טירחא דעולי רגלים נעקרניהו לכולוהו מועדות. ועוד, דאם כן ליתני נמי מפני הגדיים והטלאים, והגוזלות, דאמרינן לעיל (עמוד א), דכי איכא חד סימן בהדייהו מעברין. ועוד, מאי טירחא איכא, הא יכולין להביאם בסוכות. ולכך פירש, דאף אי הפירוש מפני הביכורים, לא הוי משום טירחא, אלא לפי שהכתוב קבע זמן לעצרת שתהא באה בזמן שהבכורים מצויין, דכתיב "וחג הקציר בכורי מעשיך". וכן כתבו התוס' ד"ה או (כמו שביאר הרש"ש).

יא) רש"י ד"ה ועל התקופה, בין על תקופת תמוז וכו', בין על תקופת טבת שנמשך זמנה עד ט"ז בניסן שהבאת העומר וכו'. כתב המהרש"א, דרצה לומר, בין על תקופת תמוז וכו', לרבי יוסי (לקמן יג), דלא בעי אלא מקצת חג בתקופה חדשה, ובין על תקופת טבת וכו', לאחרים (לקמן שם עמוד ב), אליבא דרב שמואל בר רב יצחק. [ועיין שם ברש"י ד"ה שמור].

יב) גמ', ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחין. ביאר רש"י ד"ה ובזמן, לפי שאין איסור חדש נארך עליהם. הקשה היד רמה, דהוה ליה למימר אינן עצבין, דלא שייכא שמחה כלל. ולכך פירש, דהכל שמחין, לפי שאין כאן חדש, ולא יבואו בו לידי תקלה בחודש העיבור.

יג) גמ', ועל אחד מהן אין מעברין. כתב היד רמה, דאף דכולן מן התורה, אין מעברין, דכי היכי דקפיד קרא דלא להוי פסח קודם חודש האביב ולא עצרת קודם זמן הבכורים (עיין לעיל אות י), הכי נמי קפיד דלא להווי כל חד מינייהו לבתר זימניה, ואי אמרת מעברין על אחד מהן כדי לתקנו, נמצא השני בטל, ומושב ידחה אחד מפני שנים ואל ידחו שנים מפני אחד.

יד) רש"י ד"ה איבעיא להו, בתוה"ד, לפיכך כשהיא צריכה לעבר על פירות האילן וזה מצטרף עמו היו שמחין. כתב הרש"ש, דהא דלא פירש על האביב, דבהא אף לתנא קמא היו שמחין.

טו) רש"י ד"ה על שתים, בתוה"ד, ומביאין עומר מעבר הירדן וכו'. בגליון הש"ס (גדרים כב). העיר, דהר"ן (שם) ד"ה היא כתב, דעבר הירדן לא נתקדש להבאת העומר. והברכי יוסף (או"ח סימן תפט) כתב, דהר"ן ורש"י פליגי אם עבר הירדן נתקדש בקדושת ארץ ישראל. והמשנת יעב"ץ (או"ח סימן כז) כתב, דרש"י מייירי בזמן כיבוש עולי מצרים, והר"ן מייירי בימי עולא דלא היתה קדושה בעבר הירדן משום דלא כבשוה עולי בבל.

והיד רמה (שהובא באות הקודמת), דשלשה שאמרו דצריך לעבר, מעברים לבדם. אלא דאפשר דסבירא ליה, דבכהאי גוונא גומרין מיד בשבעה, ולא נושאים ונותנים בחמשה. וכן שיטת המאירי. ובחסדי דוד (חפ"ב ה"א) כתב, דמשמעות רש"י ד"ה שניים, כשיטת רבינו יונה והר"ן (שהובא באות הקודמת), דבכל גווני נושאים ונותנים בחמשה, מדכתב דמשא ומתן של עיבור צריך חמשה].

דף יא ע"א

א) גמ', שמואל הקטן הוה אלא איניש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעבר. הקשה המהרש"א (חידושי אגדות), איך אמר כן, הא שמא הוא ירד ויעברו השנה בלעדיו, ויהיה אחד מהם שאינו מן המזומנין. והערוך לנר תירץ, דשמואל הקטן ידע שאם יאמר כן, גם העולה שלא ברשות אלא ללמוד הלכה, נמי יאמר אני עליתי שלא ברשות, שלא לבייש שמואל הקטן, או שכולם יאמרו כן וכמעשה של ר"מ לקמן, ועל ידי זה יבטל הזימון של אותו יום. וכן הביא דבירושלמי איתא ואפילו כן לא עברוה בהאי יומא, ואפליגיהו במילי דאורייתא, ועברוה ביומא דבתרא עכ"ל, ולא מפרש למדה לא עברוה, ומסתמא היה מפני שלא ידעו מי נזמן. או דיש לומר דרבן גמליאל בעצמו לא רצה לעבר כי לא האמין לשמואל הקטן שלא היה מן המזומנים, ואם כן יש כאן שאינו מזומן, ומה שלא שאל לשלוחו שזימן את הו' את מי זימן, היה שלא לבייש את מי שעלה שלא ברשות ולא ירד כששאל מי הוא שעלה שלא ברשות, שאם ענה מיד כמו שענה שמואל הקטן ללמוד תורה באתי, אין זה ביוש, אבל כשלא ענה כן ולא ירד, ורצה להחזיק כאילו הוא מן המזומנים, יהיה נתפס על דבר שקר, ולא רצה רבן גמליאל לביישו ולכך ביטל העיבור באותו יום והזמין ז' ליום אחר. וביותר תירץ, לפי דעת היש מפרשים שהביא הר"ן וכן הוא דעת רבינו יונה, דרבן גמליאל בעצמו זימנם וידע מי שעלה שלא ברשות, ורק שלא לביישו אמר כן שירד מעצמו, ולכך כיון שלא ירד בעל כרחו היה צריך לבטל עיבור של אותו יום, ומתורצת קושיית המהרש"א.

ב) גמ', שם כתב הספר חסידים (תרמב), דמהכא מוכח דמותר לשקר, כדי שהשני לא יתבייש. ועיין ספר מראית העין לחיד"א.

ג) גמ', אמר ליה אתה הוא שציערת לאבא. פירש רש"י ד"ה שציערת לאבא, שאכלת שום. הקשה המהרש"א (חידושי אגדות), איך חשדו בכך, מאחר שיצאו כולם. וכתב הערוך לנר, דסבר דמדקצא תחילה, מוכח דהוא אכל שום, ומה שיצאו האחרים היינו מפני כבודו של רבי חייא, שלא יחשדוהו שאכל. ועיין עוד במהרש"א.

ד) גמ', וכי דילטור אני לך הטל גורלות. כתב החפץ חיים (הלכות איסורי לשון הרע באר מים חיים יא), דמהכא מוכח, דאסור לספר לשון הרע, אף לתועלת, היכא דאיכא דרכא אחרינא.

ה) גמ', נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן. ביאר המהרש"א (חידושי אגדות), דמצינו בהלל הזקן שחי ק"כ שנה, ופרנס את ישראל ארבעים שנה, כמו משה רבינו. וגם שהיה הלל עניו, כדאמרינן בשבת (לא). והוא מדתו של משה רבינו.

ו) גמ', נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן. כתב היד רמה, דלכך נקרא שמואל הקטן, לפי שהיה ראוי לנבואה, אלא שאין דורו ראוי לכך, וכיון שחסר ממנו הנבואה נקרא קטן. ובירושלמי (סוטה פ"ט ה"ג) קתני ב' טעמים, מפני שהיה מקטין עצמו, ועוד שמעט היה קטן משמואל הרמתי.

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרה היומית" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומי בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 10:45-9:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'... יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרכוש ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב ע"ב)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 © למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124